

ORSZÁGVILÁG.

ANCONA.

Az olasz zsidók történetében Ancona kiváló helyet foglal el, mert a pápai tartomány kikötő városa volt és élénk kereskedelemmel bírt. A tenger volt a múltban a népek közlekedési utja és a tengerparti városok voltak a távol eső népek találkozó helyei. Mint kereskedelmi góczpont Ancona jelentékeny volt és a XVI. század első felében spanyol marannosok ide is menekültek. A pápa fenhatósága alatt biztosabbnak érezték magukat, mint a jámbor Hispaniában. Titokban tartották meg vallásukat és az inquisitio nem leselkedett itt oly dühvel utánuk, mint távoli hazájukban. Nagy kavarodást okozott azonban a zsidó vallásra való nyílt visszatérés, ami a XVI. században éppen olasz földön sűrűn ismétlődött. E megbocsáthatatlan bűnért sok zsidó halt vértanuhalált: Anconában egyszerre 24 spanyol menekült (XVI. sz. közepe). A keleti zsidók, kik a levantei kereskedelmet uralták, az anconai kikötőt boykottálták és valóságos harcz folyt köztük és a pápai hatóság közt.

De hát nem Ancona történetét akarjuk megírni. Pedig érdemes volna és az anyag sem hiányzik. Nem kell sem kiásni, sem felfedezni: ott van szépen rendezve az anconai hitközség levéltárában. A kezemben voltak a pápák pergamentre irt szabadságlevelei, melyek közt a legrégebb a XVI. század elejéből való, a községi és egyleti életről szóló nagy foliánsok és sok egyéb, mi után a történet bűvárai kapkodnak. Az okmányok latin nyelven, a többi olaszul és ritkábban héberül van írva. A község élő és elhalt tagjairól pontos lajstromot vezettek, kétségtelenül a világi hatóság kívánságára és saját érdekeik megvédése céljából. Az anconai zsidó község életfonalát száműzés

nem vágta el, mert még akkor is, midőn a pápa tartományából a zsidókat kiüzte, Rómát, Avignont és Anconát e rendelkezés alól kivette. Az anconai zsidó község sorsa változó volt, de erőszakos halál nem érte. Története kicsiben képet adna az egész olasz zsidóság multjáról, mert mindig az események színterén állott, ha nem is első helyen.

A hosszú és jelentős mult üdvös hatásai mai napig láthatók, mert az egész zsidó lakosság csupán 1250 lélekből áll — 3—4 ház a Király-utczában — de azért minden intézménye megvan, melyet a zsidó hitélet megkíván. Templomakettő van és mindkettő igen szép. A főtemplom az »olasz« (italiano, italki), minthogy a község többsége ezt a ritust követi. A »szefard« templom körülbelül 30 év előtt lett ujja építve és igen szép. Ez utóbbiban a péntekesti Istentiszteletnél mindössze 15 embert láttam. A spanyolok egyre kevesbednek, a főrabbi az olasz templomba jár. A szombat reggeli Istentisztelet az utóbbi templomban eléggé látogatott volt, ugyszintén a délutáni és estéli. A téli szombat napot az Istentisztelet és az előirt szombati étkezések majdnem teljesen lefoglalják. — A mincha-imát egykor végzik és azután következik a szombati ebéd (cena), melynek végezte után már közel van az esti imádság ideje. Bizonyára így telt el ősidőben a szombat a szent föld városaiban.

A főrabbi *Tedeschi J. R.*, ki Korfuból került Anconába, 80 éves aggastyán és nagy tiszteletben áll. Az Istentisztelet végén a község apraja-nagyja eléje járul, hogy megáldja őket. Akárhány öreg ember akad közöttük. Művelt ember, ki több héber és olasz apróbb irat szerzője.¹⁾ A hitoktatást a Talmud Tórában ő végzi és *Coen Umberto*, ki a hitközség jegyzője. Külön zsidó népiskola tudtommal olasz földön sehol sincs. A laikusok közt zsidó tudás alig van már, de azért a templom-épület egyik külön helyiségében valami jesiva-féle gyűl össze külön Istentiszteletre és főkép thillim mondásra. Itt-ott egy-egy előadás is előfordul.

¹⁾ Rövid kis történet a következő: תולדות בני ישראל ומצבם המדיני והחמרי בנפות איטליא בקוצר אמרים מדורות הראשונים לספרה: עד הדור יצחק רמאל אשכנזי (Krakó 1901). Franck ismert művéhez fűződik a következő irata: *La Cabbala o la Filosofia religiosa degli Israeliti* (Triest 1901. Corriereből).

A zsidó tudás kihalóban van: a zsidók többnyire kereskedők, kik egyébre nem érnek rá. A kereskedelem az 50,000 lakossal biró Anconában, nagyrészt az ő kezükben van. Szegény ember csak igen kevés akad, ugy hogy a hitközség adózó tagjainak száma 250, kik 7 és 1200 lira közé eső évi kultuszadót (tassa culto) fizetnek. A kultuszadóból fedezik az összes kiadásokat. Ebből fizetik a rabbino maggioret, a kántorokat, saktereket, a talmudtóra tanítóit stb. A Talmud Tórának gazdag könyvtára van, mely régi könyvekből és kéziratokból áll. — A község élén kilencz tagból álló előljáróság áll, amely a Rattazzi-féle törvény (Piemont és a Marcha számára) szerint kormányoz. E törvény szerint minden zsidó köteles a kultusz költségeihez hozzájárulni, melyet minden év október havában vet ki az említett »Consiglio«. Az 1906. évre ez az adó 19,296 lirában lett megállapítva. Az »Universita Israelitica di Ancona« a vallási funkczionáriusokon kívül titkárt, pénztárost, beszedőt és szolgát tart.

Kitünően van szervezve a jótékonyság. Első helyen áll a »Societa Israelitica di beneficenza«, melynek héber neve »Chevrath Maaszé Ha-Czedáka«, amely a szegény hitrokonokat támogatja állandó segélyösszegekkel, házbérrel, iskolakönyvvel és mesterségre tanítással. Ez az egyesület a városi kórházban külön osztályt tart fenn, hol a zsidó betegeket elhelyezi és rituális étellel ellátja. Husvétkor pászkáról gondoskodik. — A »Bikur Cholim« azokról a betegekről gondoskodik, kik otthon akarják magukat ápoltatni és a »Chevrath Malbisé Arumim« ruhával és fehérneművel látja el a szegényeket. A »Confraternita di Gemilud Hasadim« ugyanaz, mint nálunk a Chevra Kadisa, önálló testület, de tisztán a halottak eltakarításával foglalkozik. A szegényeket ingyen temeti el, a gazdagoktól a kultuszadóval arányos díjat szed. Ez az egyesület tartja a fent említett jesivát, amely szombaton összegyül és a halottak emlékére áldoz. A betegek ellátása szintén egyik célja. A »Baalé Berith Abram« egylet minden tagnak 4 scudit (2126 lirát) ad, ha fia születik és a »móhel«-ről szintén gondoskodik.

Az ősi jámborság sokat szenvedett, de azért szombaton aránylag ötször annyi ember volt a templomban, mint pl. fővárosunkban. A zsidó érzés eleven és majdnem mindenki tagja a

czionista egyletnek. A kelettel való összeköttetés élénk: a főrabbi és a főkantor onnan származnak. Mindkettő görögül is beszél. A község összes alkalmazottai tanult emberek és külsőleg is kitűnő benyomást tesznek. Nálunk az ilyen kinézésű emberek sehitája eo ipso »pószel.« Az olasz zsidóknál pedig a műveletlen ember pószel, mert ők ősidők óta műveltek. Évszázados irodalmuk számos olasz és latin könyvet számlál és világhíres régi talmudistáikat hazánk nagy falvaiban manapság műveltségük teljesen kompromittálná.
